

TEFFI

Mälestusi Leninist ja Rasputinist

Vene keelest tõlkinud Ilona Martson

Tõlgitud väljaandest:

Тэффи Н. А.

Так жили.

Москва, ОЛМА-ПРЕСС, 2002

Toimetanud Katrin Kern

Korrektuuri lugenud Lauri Eesmaa

Kujundanud Maris Kaskmann

Küljendanud Astrid Värv

© Tõlge ja saatesõna. Ilona Martson ja Loomingu Raamatukogu, 2023

© Kaanefoto. Vikipeedia

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,
Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-713-58-7 (trükis)

ISBN 978-9916-713-59-4 (epub)

45 AASTAT TAGASI

See juhtus varsti pärast Jaapani sõda.

45 aastat tagasi.¹

Aeg oli erakordne, ja meelde tuleb see mingite katkenditena, nagu keegi oleks pillanud laiali päeviku lehed ja ajanud traagilised sissekanded segi nii tobedate anekdootidega, et saad vaid õlgu kehitada: kas tõesti oli see nii? Kas siis tõesti olid sellised nii asjalood kui inimesed kui ka meie ise?

Jah, just nimelt nõnda see oli.

Venemaa oli ühtäkki muutunud pahempoolseks. Tudengid möllasid, töölised streikisid, isegi vanad kindralid torisesid sandi asjakorralduse üle ja väljendasid ennast tsaari isiku suhtes kurjasti.

Mõnikord võttis ühiskondlik pahempoolsus suisa anekdootlikke vorme: Saraatovi politseiülem hakkas kahasse revolutsionäär Topuridzega, kes oli abiellunud miljonäriprouaga, välja andma legaalselt marksistlikku ajalehte. Nõustugem, et enam kaugemale minna ei saa.

Peterburi intelligents elas uusi meeleolusid läbi magusarmsalt ja teravalt. Teatris toodi lavale „Roheline papagoi“, seni keelu all olnud Prantsuse revolutsiooni aegne näitemäng; publitsistid kirjutasid riigikorda kõigutavaid artikleid ja satiire; poeedid löid revolutsioonilisi luuletusi; näitlejad deklameerisid neid luuletusi estraadilt publiku vaimustunud aplausi saatel.

Ülikool ja Tehnoloogiainstituut olid ajutiselt suletud ning nende ruumides korraldati miitinguid, kuhu linna väikekodanlased pääsesid väga lihtsalt ja kergesti, vaimustusid toona veel uudsetest hüüetest „Õige!“ ja „Maha!“ ning levitasid edasi sõprade seas ja pereringis uusi, kehvalt mõistetavaid ja kehvalt sõnastatud ideid.

¹ Teffi mälestused Leninist ilmusid esimest korda ajalehes Novoje Russkoje Slovo 25. juunil 1950. – *Siin ja edaspidi originaali koostaja märkused tõlkija täiendustega, kui pole märgitud teisiti.*

Müüki ilmusid uued illustreeritud ajakirjad. Šebujevi² Puljemjot ja veel mingid. Mäletan, neist ühe kaanel ilutses verise peopesa jälg. Need ajakirjad tõrjusid kõrvale ontliku Niva ja neid ostis täiesti ootamatu publik.

Ükskord kohtasin oma ema pool tema vana sõbrannat L-i, kõrge aukandja leske. See aukandja oli olnud Katkovi sõber ja üldse seda tüüpi, keda hiljem nimetati tagurlasteks.

„Tahaks osta seda Pulemööti,“ kõneles see lesk, hääldades sedasinast hirmsat sõna miskipärast „ö“-ga. „Kuid ma ise ei julge osta, aga Jegori saata on piinlik. Ma tunnen, et ta ei kiida uusi tuuli heaks.“

Jegor oli tema vana lakei.

Samas paigas kohtusin oma onuga, kes kuulus õukonda. Kui me olime lapsed, tõi ta meile tsaari peolaualt kompvekke (see oli väga levinud komme). Kommid, tsaari kondiitri toodang, olid keeratud pitsiliseks lõigatud servaga valgetesse paberitesse. Meie närisime neid hardalt.

Ema osutas mulle ja teatas onule: „Näe, tema tunneb sotsialiste.“

Teatas sellise tooniga, nagu räägitaks metslasest, kes põldpüü toorest peast koos sulgedega nahka pistab. Nagu miski eemaletõukav ja samas hämmastav.

„No nüüd algab torm!“ mõtlesin mina. Ja äkki – kus sa sellega. Onuke naeratas kavalalt.

„Mis siis ikka, sõbrake, noorsugu peab ajaga kaasas käima.“

Vaat seda ei oleks ma tõesti oodanud!

See, kuidas ma ajaga kaasa käima hakkasin, juhtus nii.

Meie sõprade ringis tiirles pidevalt keegi K. P., senaatori poeg, kes oli isa kimbatuseks tihedalt seotud sotsiaaldemokraatidega.³ See oli mässav hing, kes katkestas ennast Lenini brošüüri „Üks samm edasi, kaks sammu tagasi“ ja Balmonti luuletuste vahel.

„Te peate sõitma ilmtingimata Genfi Lenini juurde,“ rääkis ta mulle.

„Lenini juurde? Milleks Lenini juurde?“

„Kuidas milleks? Õppima. See on just see, mida teil tarvis.“

Tookord ma alles hakkasin avaldama. Mind avaldas Birževõje Vedomosti. See ajaleht nahutas põhiliselt „linnaisasid, kes ühiskondlikust

2 Nikolai Šebujev (1874–1937) – vene kirjanik ja ajakirjanik; пулемет – kuulipilduja (vene k).

3 Konstantin Platonov, kellele Teffi oli pühendanud luuletuse „Mesilased“. Luuletus jutustab töomesilastena kujutatud õmblejannadest, kes lappidest õmblevad kokku punalipu. Ilmselt Platonovi vahendusel ilmus see märtsis 1905 pealkirja „Vabaduse lipp“ all Genfis bolševike ajalehes Vperjod, seejärel ka ajalehes Novaja Žizn.

pirukast söönuks saivad“. Mina aitasin nahutada. Just siis oli teravalt päevakorras linnapea Leljanovi plaan Katariina kanal kinni ajada. Ma kirjutasin valmi „Leljanov ja kanal“.

Leljanov tähtsalt linnas ringi promeneeris.
Oh paraku, seekord ta silma riivas
üks kanal, mis saand nime Katariinalt.
Ta arvas: „Selle kohe likvideerin!
See kanal pole selleks loodud, et
seal pesta, ujuda või juua vett!
See pole kanal, vaid üks kanapea!
Ma kinni ajan selle õige pea!“
Leljanov mõnda aega nõnda sonis.
Kuid kanalist mikroob siis välja ronis
ja ütles: „Hoogu pea, Leljanov,
see tegelikult õige vilets plaan on...“
jne

Tsaar oli Leljanovi projekti vastu ja valm meeldis talle väga. Ajalehe väljaandja Propper „teenis ära kõigekõrgema naeratuse“, pani mulle kirjarea eest kaks kopikat juurde ja suudles kohtudes kätt, kinnitades: „Meie kallid kaasautor.“

Sõna „kallid“ ei tähendanud, et ma tema südamele armas olen, vaid viitas selgelt kahele kopikale. Noil aegadel sai kõigist ajalehe kaasautoritest ainult Nemirovitš-Dantšenko⁴ legendaarset tasu: kümme kopikat rea eest.

Ühesõnaga, minu ees oli lahti rullumas hiilgav karjäär. Mis puutus siia Lenin? Mida ma võisin temalt õppida?

Kuid K. P. jätkas propageerimist. Kõigepealt tutvustas mind salapärase persooni Valeria Ivanovnaga. Peagi selgus, et see on varjunimi, õige nimi oli hoopis teine. Pealtnäha oli ta umbes kolmekümnene naine, nägu väsinud, ninal näpitsprillid. Palus sageli luba võtta endaga kaasa mõni huvitav tuttav. Sedasi tõi kohale Kamenevi, Bogdanovi,

⁴ Tegemata pole maineka teatrimehel, vaid kirjaniku ja ajakirjaniku Vassili Nemirovitš-Dantšenkoga (1848/49–1936), kes 1921. a Venemaalt emigreerus.

Mandelštami, Finn-Jenatovski, Kollontai.⁵ Tema sõbrad ei pannud mind eriti tähele ja rääkisid pigem omavahel mulle täiesti tundmatutest ja arusaamatutest asjadest. Mingitest kongressidest, resolutsioonidest, kooptatsioonidest. Tihti kordus sõna „kaljukindel“, tihti kiruti mingeid menševikke ja tihti tsiteeriti Engelsit, kes olevat öelnud, et linnatänavatel pole relvastatud võitlus võimalik. Nad kõik olid ilmselt omavahel väga suured sõbrad, sest kutsusid üksteist seltsimeesteks. Kord tõid nad kaasa õige lihtsa töölise. Ja hüüdsid teda samuti seltsimeheks. Seltsimees Jefim. See püsis enamasti vait, aga pärastpoole kadus kauaks ära. Mõõdamines mainiti, et olla arreteeritud.

Mõne kuu pärast ilmus Jefim uuesti välja, kuid teistsuguse välimusega: uhiuue heleda ülikonna ja erkkollaste kinnastega. Jefim istus, kämblad üleval ja sõrmed harali.

„Miks te sedasi olete?“

„Kardan kindaid määrida. Mind rõivastati pursuiks, et ma tähelepanu ei tõmbaks.“

Kamuflaaž oli äärmiselt ebaõnnestunud. Just sellisena nägi ta välja nii värvikas, et võimatu oli talle mitte järele vaadata.

„Kas istusite vangis? Oli raske?“

„Ei, mitte eriti.“

Ja äkki, heasüdamlikult naeratades: „Jõuluks pakuti ane.“ („a“-d rõhutades.)

Kuid ma imestasin asjatult Jefimi maskeraadi üle. Peagi tuli mul veenduda, et see polnudki nii rumal, kui kogenematule silmale paistis. Valeria Ivanovna sõitis ligi kaheks kuuks välismaale ja naasis erepunase kampsikuga.

„Mis puhul te ennast sedasi üles lõite?“

Tuli välja, ta oli reisinud valepassiga, mis oli välja antud kuueteistaastase kirjaoskamatu piiga nimele. Seltsimehed arvasid, et kui väsinud intelligendinäo ja näpitsprillidega vanemale naisele ajada selga punane kampsun, muutub ta otsekohe harimatuks noorikuks. Osutus, et neil oli õigus. Sandarmid piiril jäid uskuma ja Valeria Ivanovna saabus Peterburi, punane kampsun üll.

5 Teffi mainib tulevaste bolševike eliiti kuuluvaid nimesid: Lev Kamenev (tegelik nimi Rosenfeld, 1883–1936), Aleksandr Bogdanov (Malinovski, 1873–1928), Mihhail Mandelštam (1866–1938), Aleksandra Kollontai (neiupõlvnimega Domontovitš, 1872–1952), tema toonane armuke Aleksandr Finn-Jenatovski (1872–?).

Edaspidi, kui hakkas ilmuma ajaleht Novaja Žizn, varjas ennast politsei ees veelgi meisterlikumalt Lenin. Toimetusest väljudes kergitas ta lihtsalt üles mantli krae. Ja nuhid ei tundnud teda kordagi ära, ehkki teda muidugi jälitati.

Hakkas saabuma inimesi välismaalt. Peamiselt Šveitsist. Jutt oli neil sama. Kirusid menševikke, mainisid tihti Plehhanovit⁶, kusjuures ütlesid Plekhanov.

„Miks?“

„Šveitsis harjusime sedasi.“

Paljud rääkisid mulle uhkelt, et Plehhanov põlvnevat vanast aadli-soost. Millegipärast olid nad sellest meelitatud. Mulle näis, et Plehhanov häiris neid mingil põhjusel ja et nad tahaksid väga teda milleski veenda ja et nad kartsid, et ta võib nad maha jätta.

Sellest seltskonnast eristus kõvasti Kollontai. See oli suurilmadaam, noor ja väga nägus, riietus peenelt ja elegantselt ning tujutses kokeerivalt. Mäletan, oli naiste kongress, kus ta esines ja alustas oma kõnet sõnadega „Ei tea, mis keeles peaksin ma rääkima, et kodanlasenaised mind mõistaksid“.

Ja seljas oli tal samas võrratu sametkleit ja kuldkett selle külge kinnitatud peegel-medaljoniga rippus põlvini. Ma panin tähele, et seltsimehed on Kollontai elegantsi üle uhked. Ei mäleta, mis puhul ja mis ajal ta arreteeriti. Ajalehed tõid välja, et vanglasse minnes olevat ta endaga kaasa vedanud neliteist paari jalavarje. Seltsimehed kordasid seda numbrit suure lugupidamisega, alandasid isegi häält. Üsna samamoodi, nagu nad rääkisid „Plekhanovi“ aadlipäritolust.

Ükskord kutsus Kollontai meid külla. Valeria Ivanovna juhatusel mindi teenijatrepist üles. Sattusime otse kööki. Jahmunud köögitudruk küsis: „Kelle juurde teie lähete?“

„Seltsi... Kollontai juurde.“

„No aga miks siis tagatrepist? Suvatsege tulla kabinetti.“

Valeria Ivanovnale polnud ilmselt pähe tulnud, et seltsimees Kollontai elupaika viib paraadtrep.

Suures, imekenasti sisustatud kabinetis tervitas meid Kollontai sõber Finn-Jenatovski, pikk, terava näoga brünett, juustega, mis meenusid

6 Georgi Plehhanov (1856–1918) – marksistlik filosoof, üks narodnikute organisatsioonide Zemlja i Volja ja Tšornõi Peredel liidreid. Liitus pärast VSDTP teist kongressi menševikega, oli üks selle juhte – seega bolševike kartus, et „Plekhanov“ nad maha jätab, osutus õigeks.

Austria padrikut. Iga juuksekarv oli tugeva pika spiraalina keerdus. Tekkis mõte, et tuulega võivad need spiraalid kõliseda.

Serveeriti küpsistega teed: kõik, nagu kodanlasemajades kombeks, kuid jutud olid jälle needsamad: menševikud... Engels ütles... kaljukindel... Plekhanov... Plekhanov... Plekhanov... menševikud, koopteerumine.

See kõik oli erakordselt tüütu. Klaariti mingeid pisitülisid, keegi käis välismaal, tõi sealt kaasa jaburat parteiklatši, keegi joonistas menševikest karikatuure, mis tegid „kaljukindlatele“ habetunud marksistidele lapsikult nalja. Nende vahel uitasid hubaselt ringi paadunud provo-kaatorid, kellest saadi alati teada alles tükk aega hiljem.

Räägiti, et menševikud süüdistavad Leninit selles, et ta sai „menševikele määratud kümnele frangile küüned taha“. Just sedasi öeldigi, „küüned taha“. Välismaal sekkusid menševikud bolševike sõnavõttu-
desse; näugusid, kui esines Lunatšarski⁷, ning üritasid isegi piletitulu sisse vehkida, kuid rusikaid käiku lastes õnnestus bolševikel see ära hoida.

Kõik need jutud polnud kõrvalseisja jaoks huvitavad ning austust kõnelejate suhtes ei tekitanud. Nad ei rääkinud kunagi Venemaa saatu-
sest, neid ei erutanud kunagi see, mis pani kannatama vanu revolutsionääre, mille eest inimesed olid valmis surma minema. Elu kulges neist mööda. Ja igasugune oluline sündmus – suure tehase streik, mingi suuremat sorti mäss – tabas neid ettearvamatult ja rabas ootamatu-
sega. Nad saatsid kiiruga „omad“ teele ja need jäid muidugi hiljaks. Sedaviisi magasid nad maha Gaponi liikumise⁸ ja palju muudki, mida pärastpoole kahetsesid.

Kuid ega elu neid eriti ei huvitanudki. Nad olid kõrvust saadik haaratud kongressidest, kooptatsioonidest ja resolutsioonidest.

„Seltsimeeste“ seas oli keegi üsna kodanliku moega P. P. Rumjantsev. Lõbus, vaimukas, armastas hästi süüa ja daamidega tiiba ripsutada, külastas sageli restorani Vena⁹ ja jutustas väga vahvalt oma seltsimeestest.

7 Anatoli Lunatšarski (1875–1933) – bolševik, hilisem hariduse rahvakomissar (kuni 1929. a).

8 Georgi Gapon (1870–1906) – vaimulik, kes organiseeris 9. jaanuaril 1905 rongkäigu Talvepalee juurde, mis lõppes demonstrantide tulistamisega ja läks ajalukku kui Verine pühapäev; osutus ohranka agendiks ja tapeti.

9 Vena (Viin vene k) – üks tolle aja populaarsemaid Peterburi restorane, kuhu kogunesid kirjanikud, ajakirjanikud ja näitlejad.

Oli kuidagi arusaamatu, millist rolli ta mängida võis, ja tema „kalju-kindlust“ oli raske uskuda.

„Laev meie relvalaadungiga läks põhja – on, mille pärast meelt heita,“ teatas ta reipalt. Ja lisas ohates: „Sõidame Venasse, sööme korralikult hommikust. Töölisliikumisel läheb meie jõudusid veel tarvis.“

No mis sa ära teed? Kui jõudusid tarvis läheb, siis siirdugem neid toetama. Kodanikukohusest keelduda ei tohi.

Finn-Jenatovskiga kohtusin ma harva. Kuid ükskord ilmus ta ootamatult välja väga kummalise uudisega: „Homseks on määratud proletaariaadi massiline väljaastumine. Sapjornõi põiktänavas ajakirja Voprossõ Žizni toimetuses rajatakse vastuvõtupunkti. Sinna tuleb naisvelsker ja materjalid haavatute ja tapetute sidumiseks.“

Olin mõnevõrra jahmunud. Kas tapetuid hakatakse siduma?

Kuid Finnile tundus lugu täiesti loomulik. Ta soris rahakotis ja ulatas mulle kümme rubla.

„See on teile kulude katteks. Olge vastuvõtupunktis täpselt kell kolm. Lisaks sellele on teie ülesanne minna kohe täna Liteinajale majja number viis ja anda doktor Prunkinile edasi, et ta täpselt kell kolm tuleks kindlasti Sapjornõi põiktänavasse Voprossõ Žizni toimetusse. Ärge unustage ega sassi ajage. Prunkin, Liteinaja kümme, see tähendab viis, Prunkini tänav...“

„Ja mida ma kümne rublaga teen?“

„Kulude katteks.“

„Kas P. tuleb samuti?“

„Peaks tulema küll. Nii et ärge unustage ega sassi ajage. Ja olge punktuaalne. Distsipliini on vaja, härrased, muidu ajate asja untsu. Seega, doktor Liteinõi, täpselt kell viis. Kirja panna ei tohi. Tuleb meelde jätta.“

Kõlistas spiraale ja kihutas minema.

Ma tundsin hästi ajakirja Voprossõ Žizni toimetust ning minult oli sinna isegi kaastööd küsitud. Nii palju kui ma mäletan, olid toimetajateks N. A. Berdjajev ja S. N. Bulgakov (tulevane isa Sergi)¹⁰. Sekretäriks oli meie sõber Georgi Tšulkov, aga rahaasjade eest vastutas Aleksei

10 Nikolai Berdjajev (1874–1948) – vene filosoof, üks vene eksistentsialismi rajajaid. 1898. a arretereeriti ja saadeti hiljem kolmeks aastaks Vologda kubermangu asumisele. Sergei Bulgakov (1871–1944) – vene filosoof, kristliku sotsialismi idee kandja. 1918. a lasi ennast vaimulikuks pühitseda.

Mihhailovitš Remizov. Tema abikaasa Serafima Pavlovna tegi käsi-kirjade korrektoori. Ühesõnaga – tuttav rahvas. Mäletan, ükskord jutu sees oli Berdjajev mulle öelnud: „Te näikse läbi käivat bolševikega? Soovitan teil nendest eemale hoida. Ma tunnen seda seltskonda hästi – olime koos asumisel. Nendega ei tohi mingit tegemist teha.“

Kuna ma õigupoolest nendega mingit „tegemist“ ei teinudki, ei löönud Berdjajevi hoiatus mind eriti rivist välja.

Ja nüüd siis on sellesse toimetusse sisse seatud selgelt bolševike vastuvõtupunkt, sest seda korraldab Finn-Jenatovski. Või tegutseb ta siis lihtsalt kui mingi tapetute sidumiseks moodustatud sanitaarkomisjoni liige? Rahustas mõte, et sinna läheb P. Tema selgitab kõike. See on muidugi kummaline, kuid taganeda ei tohi. Minu käes on kümme rubla ja südamel vastutusrikas ülesanne. Tuleb tegutseda.

Läksin Liteinajale.

Ei majas number viis ega ka mitte majas number kümme polnud mingit doktorit. Küsisin, et äkki ikkagi on mõni doktor, kuigi mitte Prunkin. Või siis Prunkin, kuigi mitte doktor. Ei olnud kedagi. Ei doktorit ega Prunkinit.

Väga kurvalt jõudsin koju tagasi.

Proletariaat oli esimest korda usaldanud mulle vastutusrikka ülesande ja mina, näe, ei saanud hakkama. Kui minu ülikutest vanakesed teada saavad, hakkavad nad mind vististi põlgama. Vaid üks asi lohutas – vana sõber K. P. Tema tuleb punkti. Tema vabandab mu välja.

Järgmisel päeval kuulasin hommikust saati, ega kusagil ei tulistata. Ei, kõik oli vaikne. Täpselt kell kolm (distsipliin, härrased, on kõige olulisem) läksin punkti. Toimetuse uksel pörkasin kokku K. P-ga.

„Mis on?“

Ta kehtas õlgu: „Üldse ei ole mitte midagi ega kedagi. Käis mingi tütarlaps ja tõi paki hügrokoopset vatti. Istus umbes viis minutit ja lahkus. Ja vati viis ära.“

Järgmisel päeval tuli Finn.

„Kas teate,“ sõnasin, „ma ei leidnud Liteinajal ei number viiest ega number kümnest mingit doktorit.“

„Ei leidnud või?“ polnud ta sugugi imestanud. „Noh, tähendab teiega revolutsiooni ei tee. Andke kümme rubla tagasi.“

„Tähendab, kui ma oleks doktori leidnud, oleksite revolutsiooni teinud?“

Ta rehmas spiraalidega ja tormas minema.

„Teie sõbrad on mind ära tüüdanud,“ ütlesin P-le. „Kas neist kuidagi lahti ei saaks?“

„Oodake veel natuke. Varsti peab saabuma Lenin. Ainult sellest ei tohi kellelegi rääkida. Ta saabub illegaalselt. Siis peaks põnevaks minema. Oodake. Ma palun teid väga.“

Jäin ootama Leninit.

Novaja Žizn

Maksim Gorki pöördus minu poole palvega: provintsist saadetakse igasuguseid andmeid, mis pakuvad huvi talle ja tema sõpradele ning mida võõrastel pole ülepea tarvis lugeda.

Kui eraisikud saavad liiga palju korrespondentsi, võib see kõita politsei tähelepanu. Kirju võidakse vahelt ära korjata, need võivad kaduma minna. Kuid kui korrespondents suunatakse mõne toimetuse aadressile, siis sellele tähelepanu ei pöörata. Birževõje Vedomosti toimetuses juhatab provintside osakonda keegi Linev, väga vasakpoolne inimene. Teda tuleks paluda, et kirju provintsist, kus kuupäev on kaks korda alla joonitud, mitte mingil juhul trükki ei toimetataks, sest nende sisu, üsnagi süütu, on täielik väljamõeldis, mis pakub huvi vaid Gorkile ja tema sõpradele. Korjaku Linev need kirjad kokku ja andku otse minu kätte, sest mina ju käin toimetuses. Ja minu juurest võtavad Gorki sõbrad nad ära. Kõik lihtne ja klaar.

Linev oli rõõmuga nõus.

See oli üldse suur entusiast. Kohev kahupea, lehviv habe.

„Ma pöördun Gogoli ja Dostojevski Venemaa poole ja esitan neile küsimuse: kuhu me liigume? Kuid vastust ei kuule.“

See oli muidugi kehva küll, et ei üks ega teine Venemaa Linevile ei vastanud. Kuid ta ei solvunud ja kordas oma kurikavalat küsimust aeg-ajalt.

Niisiis, ta jäi nõusse ning lubas isegi Gorki sõpru alati ja igas asjas aidata.

Peagi sain ma temalt kaks või kolm sellist allajoonitud kuupäevaga kirja. Käis mingi härra, ütles, et Gorki juurest, ja viis need kaasa. Kirjad olid tõepoolest tühised. „Kurski seminaris pole seminaristid